

Petrov Pavlo. Factors of Democratization of Political Institutions in the Context of Modernization Processes. In the article the author established the definition of the main factors of democratization of political institutions in the context of modernization processes. The research used scientific methods, such as analysis, comparison and others. The content of the concept «democracy» is analyzed. The phenomenon of democratization is characterized. Theoretical approaches to determining the factors of the process of democratization of political institutions in the framework of modernization processes are investigated. The influence of such factors as the activity of the political elite, the functioning of the economy, political culture and others on the process of democratization of political institutions has been analyzed. The findings of the study can be used to analyze the functions and powers of political institutions that are influenced by democratization processes.

Key words: democracy, democratization, modernization, institution, state.

Петров Павел. Факторы демократизации политических институтов в контексте модернизационных процессов. В статье определяются основные факторы демократизации политических институтов в контексте модернизационных процессов. При проведении исследования использованы такие научные методы, как анализ, сравнение и др. Осуществлен анализ содержания понятия «демократия». Характеризуется явление демократизации. Исследуются теоретические подходы к определению факторов процесса демократизации политических институтов в рамках модернизационных процессов. Анализируется влияние на процесс демократизации политических институтов таких факторов, как деятельность политической элиты, функционирование экономики, политической культуры и др. Полученные в ходе исследования выводы можно применять при анализе функций, полномочий политических институтов, которые находятся под влиянием процессов демократизации.

Ключевые слова: демократия, демократизация, модернизация, институт, государство.

Стаття надійшла до редколегії
07.09.2017 р.

УДК.338.2.001.73 (477)

Алла Сіленко

Економічна політика України: політичні підсумки реформування

Обґрунтовано, що неоліберальна політика як засіб реалізації соціально-економічного реформування засвідчила свою повну неспроможність. Покладання витрат економічних реформ на найуразливіші прошарки населення, котрі не здатні до значної політичної протидії, а також максимізація добробуту членів груп тиску свідчать про відхилення політичної влади від ефективних методів перетворень.

Показано, що жодні соціальні й економічні перетворення неможливі без згоди серед політичних сил щодо найважливіших проблем економічного розвитку країни, без політичної стабільності в суспільстві.

Ключові слова: економічна політика, неоліберальна політика, реформування, політична влада, політична стабільність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Економічна система суспільства – це складний суперечливий соціально-економічний механізм, котрий люди завжди прагнули розпізнати й пояснити. Намагаючись, з одного боку, виявити економічні закономірності, з іншого – вони впливали на соціально-економічну організацію суспільства, розвиток господарських процесів із метою їх підпорядкування певному порядку. Отже, у контексті економічної науки економічна політика – це система спеціально розроблених і здійснюваних заходів щодо впливу на господарські процеси, котрі відбуваються в національному господарстві, задля надання їм визначеної спрямованості розвитку. У межах економічної політики розробляються інструменти, застосування яких спрямовано на досягнення економічною системою суспільства певних цілей, забезпечення потрібного режиму її функціонування [1, с. 200].

Аналіз досліджень із цієї проблеми. У науковій політологічній літературі економічна політика визначається як цілеспрямована діяльність державних органів, політичних партій і громадських організацій в економічній сфері, що відбувається в інтересах суспільства.

Економічна політика держави проводиться задля виконня таких завдань:

- здійснення регулювання економіки в інтересах соціальних груп, що мають політичну владу;
- урівноважування економічних інтересів як тих соціальних груп, що мають політичну владу, так і тих, що її не мають;
- забезпечення функціонування всієї соціально-економічної системи в цілому (грошовий обіг, енергетика, будівництво, екологічні проблеми, інфраструктура);
- розвиток взаємовигідних зв'язків з іншими країнами, захист економічних інтересів власної країни [1, с. 200].

У результаті двадцятип'ятирічної практики ринкової трансформації національної економіки України вона істотно змінила свій образ: демонтовано механізми командної економіки; зникли дефіцити товарів і послуг; значно розширено їх асортимент, вивільнено раніше скуту особисту ініціативу людей; повільно, але триває процес становлення підприємницького класу, що формує підґрунтя майбутнього добробуту країни; зріс рівень політичної й економічної активності громадян України; кожному надано та реалізується право займатися будь-якою діяльністю, що не заборонена законом. Це стало відправною точкою для зародження й розвитку підприємництва, малого бізнесу, для створення широкої мережі комерційних структур і комерційних банків.

Але за роки реформ швидко збільшувалося безробіття. Скоротилася державна підтримка охорони здоров'я, науки, культури й освіти. Причому це аж ніяк не компенсується приватним сектором національної економіки, що перебуває в стадії становлення. Також потрібно визнати, що Україна набула інвестиційної непривабливості, однією з причин якої дослідники вважають умови співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, реалізацію їхньої програми трансформації суспільства методом «шокової терапії». На думку М. Павловського, яку він висловив ще в далекому 1997 р., в Україні формується ідеологія реформ, яка породжує такі чинники, що відлякують приватних інвесторів, зокрема зростання організованої злочинності й корупції, корені якої – у моделі класичного (дикого) капіталізму А. Сміта; прогресуюче зростання фінансової залежності України; поляризація суспільства, що посилюється та призводить до соціальної напруженості [2, с. 8]. На жаль, і через 20 років ці проблеми залишаються актуальними.

Отже, неоліберальна політика як засіб реалізації соціально-економічного реформування засвідчила свою повну неспроможність. На думку деяких дослідників, покладання витрат економічних реформ на найуразливіші прошарки населення, що не здатні до значної політичної протидії, а також максимізація добробуту членів груп тиску свідчать про відхилення політичної влади від ефективних методів перетворень. І все ж деякі політики й економісти продовжують стояти на тому, що невдачі реформування пов'язані з «поганим» виконанням «гарного» неоліберального плану.

Міжнародні фінансові організації тиснуть і на Україну. Механізм цього тиску звичайний для цих організацій. Спочатку пропонуються різноманітні кредити на таких умовах, які згодом дають можливість контролювати всю економічну політику держави. Цей метод апробовано ще в 70-х рр. у країнах Латинської Америки: Венесуелі, Перу, Чилі, Болівії й ін. Результат скрізь був однаковий. У жодній державі, де МВФ та інші міжнародні організації нав'язували свої рецепти економічного реформування, позитивних тенденцій немає. Єдиний результат – це боргові зобов'язання, котрий дуже важко погасити, а отже, сумнівною є політична й економічна незалежність. Український політолог А. Решмедилова справедливо вважає, що «поки відсутня тенденція до відмови від траншів МВФ. Уряд не готовий знайти альтернативних способів наповнення бюджету... Місія МВФ приїжджає часто, переговорний процес триває, проте українські політики залишаються заложниками цього процесу, оскільки МВФ диктує їм свої умови. Відповідно, уряд скеровує всі свої сили не на те, що є пріоритетним, а на те, що вигідніше для МВФ» [3].

Отже, у цьому випадку можна стверджувати те, що гроші (кредити) є інструментом у розв'язанні завдань економіки крізь призму політики. Точніше, гроші є радше інструментом політики, ніж економіки. Тому економіку визначає політика, в основі якої – капітал, тобто гроші. Не враховувати роль і їх вплив на політику, а отже й на економіку, надто небезпечно.

Реформуючи економіку, у критичні періоди кожна держава шукає свій спосіб виходу з кризи на основі реальних оцінок конкретних проблем і ситуацій. Як засвідчує практика, країна може очікувати на успіх модернізації своєї економіки за умови, якщо захищає ті сфери вітчизняного виробництва, котрі їй необхідні. Проте якщо бракує інвестицій, то перебудова виробничої структури

неможлива. Відомо, що в умовах міжнародного поділу праці, глобалізації світової економіки, розраховувати кожній державі виключно на власні ресурси забезпечення соціально-економічного розвитку вже не доводиться. Інвестиції завжди були й будуть вирішальним чинником всієї економічної політики країни.

Досвід господарювання в ринкових умовах підтверджує, що ринковий механізм самостійно неспроможний автоматично зосередити інвестування на забезпеченні державних інтересів. У зв'язку з цим виникає потреба застосування методів державного регулювання інвестиційної політики з метою планомірного формування, концентрації й ефективного використання, насамперед, вітчизняних інвестиційних ресурсів, а також відповідного приваблення інвестицій іноземних держав.

Аналізуючи ситуацію в нашій країні, можна зробити висновок, що економічна політика України відрізняється непевністю й нерішучістю. Економіка стала заручницею політики, основа котрої – неузгодженість між гілками влади, що переслідують свої егоїстичні інтереси. На політичному полі країни не знайшлося сильних об'єднань, партій із привабливими ідеями, що могли б бути зрозумілі та підтримані більшістю населення.

На сьогодні в Україні відсутні чітко сформульована урядова програма економічної політики та обґрунтування цілей, завдань і перспектив у коротко- та середньотерміновому аспектах.

За роки незалежності нашій державі не вдалося перебороти ситуацію, за якою більшість населення сприймає себе як пасивних об'єктів політики, що не дає змоги створити дієвого механізму обмеження влади.

Одним із головних напрямів економічної політики України повинно стати стимулювання розвитку малого й середнього підприємництва, роль якого в сучасних умовах зростає. Підприємства малого бізнесу, як підтверджує світовий досвід, швидше сприймають інновації, ніж великі корпорації; мають більшу гнучкість та пристосовуваність до мінливих вимог ринку. А за наявності сучасних інформаційних і виробничих технологій підприємства малого й середнього бізнесу спроможні успішно конкурувати з великими фірмами на світовому ринку. Успіх розвитку малого бізнесу залежить від наявності тісних коопераційних зв'язків, що об'єднують малі підприємства, та всебічної підтримки з боку держави. Без розвитку малого підприємництва неможливе не лише загальне зростання економіки, а й розв'язання таких найгостріших соціальних проблем, як скорочення безробіття.

Комерційні фірми (і великі, і малі) продовжують рішуче й ефективно відстоювати свої економічні інтереси в межах сучасної системи державного устрою. Активно лобюючи свої політичні, соціальні та економічні інтереси, вони домагаються від органів державної влади схвалення або відхилення тих чи інших законодавчих й адміністративних актів. Відзначимо, що лобізм особливо поширений там, де присутня регламентуюча діяльність держави. Чим активніше вона регулює соціально-економічні процеси, тим більшою мірою від її рішень залежить добробут різних прошарків і груп. Відповідно, тим відчутніше намагання кожної групи впливати на цей процес на свою користь.

Отже, зрощування бізнесу з державою виявляється в тому, що підприємці намагаються (часто дуже успішно) натискати на процес прийняття державних рішень. Водночас відомо, що чимало чиновників апарату країни беруть активну участь у підприємницькій діяльності. Зрощування бізнесу з державою – причина виникнення нерівноцінних секторів економіки – привілейованого й непривілейованого. Перший, одержуючи різноманітні пільги від держави, функціонує в «тепличних» умовах, що не мають нічого спільного з умовами ринкової економіки, і тим самим натискає на непривілейований сектор економіки. Результатом такої економічної політики країни можна вважати й відсутність умов для іноземного капіталу, що звик функціонувати в інших умовах, де всі учасники ринкової конкуренції рівні. Наявність двосекторної економіки – причина поляризації підприємницької еліти.

Потрібно зазначити, що ринкова економіка за своїми принципами є соціальною. Вона підкорює власний розвиток інтересам і потребам особистості, створює умови для реалізації її здібностей, заохочує працьовитість, ініціативу, приводить у дію стимули високопродуктивної ефективної праці. Проте на попередньому етапі розвитку української економіки реалізація цього принципу виявилася практично неможливою. Відсутність належних державних механізмів, корумпованість у різних ешелонах влади призвели до надмірного майнового розшарування населення. Таке розшарування, що підриває соціальну й політичну стабільність, відбувалося стихійно, переважно на тіншовій основі.

На підставі викладеного вище можна зробити деякі висновки. За минулий час країна звільнилася від застарілих економічних догм, що були досить сильним гальмом для розвитку економіки й

соціальної сфери. Проте докорінної зміни ставлення до власності як основи суспільного ладу поки що не відбулося. Із працею змінюється психологія щодо ринкової економіки в більшості населення України. Це пов'язано з кризою в економіці й соціальній сфері. У суспільстві посилюються конфліктогенні чинники, в основі яких лежать соціальний розрив та протистояння між більшістю населення, що біднішає, і вузьким прошарком надбагатих людей. Прорахунки в економічній політиці (знецінення заощаджень населення, постійне підвищення цін, знецінення прибутків, невиплата заробітної плати й пенсій, зниження купівельної спроможності) призвели до того, що більшість населення перестала вірити в те, що можливе якимось поліпшенням соціально-економічного становища. У суспільстві побутує думка про те, що економічна політика розробляється та реалізується руками корумпованих державних структур і суспільну власність віддано на розграбування невеликому й впливовому прошарку населення. У зв'язку з тим збільшується кількість громадян, байдужих до будь-яких політичних подій.

Аналіз досліджуваної проблеми дає підставу стверджувати: перевагами ринкової економіки є її відповідність властивостям людської натури; зацікавленість більшості населення в покращенні свого становища поєднана зі служінням на благо співвітчизників. Зважаючи на ціни та ринки, приватний бізнес здатен більше координувати економічну діяльність, ніж будь-яка кількість державних плановиків.

Проте ринкова економіка ефективна тоді, коли забезпечено систему законів і політичний порядок, котрі реалізують договір, захищають права власності. Крім того, повинна працювати налагоджена грошова система, що уможливило уникнення як інфляції, так і дефляції. Отже, ефективна ринкова система неможлива без гарного й міцного уряду. Крім того, будь-яка економічна система повинна ґрунтуватися на довірі. Тому не варто очікувати швидких успіхів у побудові вільної ринкової економіки в країнах, де подібної довіри ніколи не було, а люди виховувалися в підозрілості один до одного та до законодавчих механізмів. Але це не означає, що вона не може бути там створена. На все потрібен час.

Результати економічної політики в Україні можна оцінити як позитивно, так і негативно. Безперечно, позитивно, що мільйони людей стали досить швидко орієнтуватися в ринковій економіці (хоча існувала думка, що населення України, котре не мало раніше широких прав і свобод, не готове до сприйняття цінностей вільної економіки). Багато хто зайнявся підприємницькою діяльністю. Перестали бути дефіцитом товари й послуги.

Проте під час проведення реформ не враховано той факт, що кожна країна повинна виходити передусім із власних умов, можливостей та особливостей розвитку, а не сліпо копіювати закордонний досвід. У результаті спроби швидкого переходу до західної економічної системи й трансформації старих інститутів і механізмів охоплено інтереси більшості населення країни.

Пріоритетними напрямками економічної політики України повинні стати:

- боротьба з тіньовою економікою;
- протидія зниженню рівня життя населення, підвищення його матеріального добробуту;
- збільшення асигнувань на соціальні цілі й визначення зобов'язань щодо різних соціальних груп, а також обов'язкове їх виконання;
- формування й розвиток інституту власника;
- підтримка малого та середнього бізнесу;
- формування середнього класу;
- створення й підтримка правового поля, що гарантує недоторканність і захист власності, а також гарантій виконання контрактів.

Проте не варто забувати, що жодні соціальні й економічні перетворення неможливі без згоди серед політичних сил щодо найважливіших проблем економічного розвитку країни, без політичної стабільності в суспільстві.

Джерела та література

1. Сіленко А. Соціальна держава: тернистий шлях до визнання / А. Сіленко, В. Коляденко. – Одеса : ТЕТ, 2002. – 357 с.
2. Павловский М. А. Соціально-економічні перетворення перехідної економіки України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / М. А. Павловский. – Київ, 1997. – 38 с.
3. В ближайшее время власти Украины не откажутся от траншей МВФ – политолог [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ru.golos.ua/ekonomika/v_blijayshee_vremya_vlasti_ukrainiy_ne_otkajutsya_ot_transhey_mvf_politolog_6175

Silenko Alla. Economic Politics of Ukraine: Political Results of Reformation. Proved that neoliberal policies as a means of social and economic reform Proved a complete failure. Laying the costs of economic reforms on the most vulnerable segments of the population that is not capable of significant political opposition, as well as maximizing the welfare of members of pressure groups indicate a rejection of political power of effective methods of transformation.

It is shown that any social and economic transformation is impossible without consensus among political parties on major issues of economic development without political stability in society.

Key words: economic policy, neoliberal policy reform, political power, political stability.

Силенко Алла. Экономическая политика Украины: политические итоги реформирования. Обоснованно, что неолиберальная политика как средство реализации социально-экономического реформирования засвидетельствовала свою полную несостоятельность. Возложение расходов экономических реформ на наиболее уязвимые прослойки населения, которые не способны к значительному политическому противодействию, а также максимизация благосостояния членов групп давления свидетельствуют об отклонении политической власти от эффективных методов превращений.

Показано, что никакие социальные и экономические превращения невозможны без согласия среди политических сил относительно важнейших проблем экономического развития страны, без политической стабильности в обществе.

Ключевые слова: экономическая политика, неолиберальная политика, реформирование, политическая власть, политическая стабильность.

Стаття надійшла до редколегії
10.09.2017 р.